

VIGELAND
museet og parken

KUNSTORDLISTE

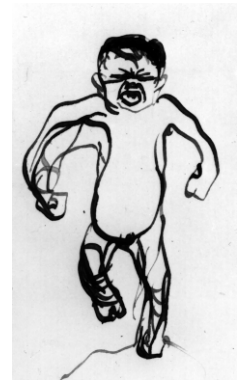
Byste

Pastell

Verktøy

Skisse

Tresnitt

Torso

Skulptur

Granitt

Denne kunstordlisten er utarbeidet med tanke på besøk i Vigeland-museet.

Akt: Billedfremstilling av naken modell; nakenstudie.

Atelier: Det stedet hvor kunstneren arbeider med kunsten sin.

Antikken: Den gresk-romerske kulturverden, også kalt klassisk oldtid. Antikkens billedhuggerkunst er en meget viktig del av europeisk kunst- og kulturhistorie.

Antikk skulptur: Statue, byste eller relieff av gresk eller romersk opprinnelse. Orientens og middelalderens kunst er ikke innbefattet i den antikke billedhuggerkunst.

Billedhugger: Person som har billedhuggerkunst som yrke. I tidligere perioder ble betegnelsen bare brukt om dem som hugget i stein eller skar i tre. I dag brukes betegnelsen om alle yrkesutøvere som arbeider med tredimensjonale former.

Billedhuggerkunst: Betegnelsen billedhuggerkunst, plastisk kunst og skulptur brukes alternativt om tredimensjonale kunstverk.

Bronse: Et metall som kunstverk ofte støpes i. Bronsens fortrinn er dens utseende, styrke og evne til å gjengi detaljer.

Byste: Rundmodellert fremstilling av en person, og denne avbildningen inkluderer hode, nakke, hals og deler av skuldrer og armer og brystparti.

Carborundum stein: En steinsort som egner seg til sliping av overflaten på granitt.

Dyptrykk: Trykkmetode der det fuktete papiret henter fargen opp fra fordypninger i en metallplate (etsninger, tørrnålsraderinger, kopperstikk etc.)

Figur: Gjenkjennelig form i figurativ billedhuggerkunst, det vil si mennesker, dyr, bruksgjenstander og lignende.

Gips: Ufarget eller gulaktig mineral. Gips kan støpes og skjæres.

Gipsmodell: Betegnelse for en skulptur som er støpt i gips.

Grafikk: Reproduksjonsmetodene som brukes for å mangfoldiggjøre et bilde ved avtrykk fra en gravert plate i tre, stein eller andre materialer. Vi har tre hovedmetoder: Høytrykk, dyptrykk og flatetrykk.

Granitt: En steinsort som skulpturer ofte hugges i. Den er meget hard, slik at detaljer er vanskelig å få frem. Den tåler en viss grad av forurensning, vær og vind og egner seg som materiale for skulpturer utendørs i motsetning til marmor.

Hugging: Man skjelner mellom direkte og indirekte hugging. En skulptur kan hugges direkte ut av en steinblokk (tre, elfenben, gips eller plast). Billedhuggeren arbeider da vanligvis på bakgrunn av en skisse, men uten å gå veien om en modellert originalfigur i full størrelse.

Michelangelo er kjent for å ha hugget direkte for frihånd. Indirekte hugging kalles det når skulpturen hugges ut av en steinblokk på grunnlag av en gipsmodell i samme målestokk. Dette overføringsarbeidet utføres ved hjelp av et punkteringsapparat. Indirekte hugging er en mekanisk prosess som eksakt reproducerer modellen i et annet materiale. Som regel blir dette arbeidet utført av steinhuggere og ikke av den skapende kunstneren selv. Slik ble Gustav Vigelands skulpturer hugget.

Høytrykk: Trykk tatt av plater av tre, linoleum og annet egnet materiale, hvor de partiene som skal gi farge, er skåret ut eller gravert ned i platen. Bildet blir altså stående opphøyet på blokken.

Kavalett: Et stativ på ben med en horisontal arbeidsplate for modellering som kan dreies og justeres i høyden.

Komposisjon: Det prinsipp et kunstverk bygges opp etter, ordningen av kunstverkets enkelte deler i forhold til hverandre.

Kopi: En hver gjentakelse eller mangfoldiggjørelse av et originalt kunstverk. Gjentakelsen bør være identisk med originalen med hensyn til form og komposisjon, men kan avvike fra originalen med hensyn til målestokk, materiale og fremstillingsteknikk. En kopi trenger ikke være utført av den skapende kunstneren. Dersom det lages flere kopier av samme originale kunstverk, blir disse kalt reproduksjoner. Hvis den skapende kunstneren selv lager en identisk gjentakelse av sitt eget kunstverk, kalles resultatet en replikk.

Leire: Et av de mest anvendte materialer i billedhuggerkunsten. Modelleringsleire har god evne til å holde på fuktighet, og den er formbar. Leire prepareres ved å tilsette vann.

Litografi: Flatetrykk tatt av en eller flere steiner eller metallplater som har en plan, finkornet overflate, hvor de partiene som skal gjengi skrift eller bilde, gjennom forskjellige prosesser gjøres vannavstøtende. Før hver innvalsning med farge fuktes steinen eller platen, slik at den fete trykkfargen bare biter på de stedene som ikke har opptatt fuktigheten.

Marmor: En bergart. Marmor er et av de mest anvendte materialer i billedhuggerkunstens historie. Det er en finkornet steinsort, som finnes i ulike farger, sjatteringer og kvaliteter. Selv om marmor er en fast steinsort, er den lett å arbeide med. Som ferdig hugget materiale har den klare reflekser og glans. Ved hjelp av fil, pimpestein, smergel og haikinn kan marmoroverflaten finpusses og poleres til å bli meget glatt og sensuell. Fordi marmor i bearbeidet utforming ikke tåler forurensning og vær og vind, egner den seg best innendørs. I det 20. århundres billedhuggerkunst er marmor lite brukt.

Meisel: Kileformet håndverktøy av stål eller jern som brukes til å hugge stein, tre eller andre harde materialer. Meiselen betjenes ved at man holder den i vinkel mot overflaten på materialet. Den slås mot steinen ved hjelp av en slager.

Mester: Oppnavn på leder i et billedhuggerverksted. Gustav Vigeland ble i eldre år omtalt som mesteren av sine ansatte håndverkere.

Mirett: Skjæreredskap til å fjerne overflødig leire laget av tynne metall- eller trestenger som avsluttes av en bøyleformet løkke eller slynge i den ene eller begge ender. Den etterlater konkave spor i materialet.

Modell: 1) Prøveeksemplar (forberedende modell) av den skulptur billedhuggeren akter å utføre. En modell er som regel i liten målestokk og presenterer et stadium i arbeidsprosessen. Hvis modellen har de samme dimensjonene som det planlagte resultatet, kalles det en ferdig modell (originalmodell). 2) Gjenstand, poserende mann eller kvinne (aktmodell) eller dyr som tjener som inspirasjonskilde i billedhuggerens skapelsesprosess.

Modelleringsverktøy: Verktøy som brukes til å modellere med faller i to grupper: Det som brukes til å påføre leire eller voks med, kalles spatel. Spatelen er et knivformet redskap med tynt, bøyeleg blad av tre, metall, horn, ben eller elfenben. Den andre gruppen er verktøy som brukes til å fjerne overflødig leire. Noen skjæreredskaper har sagtenner i eggen. Andre har en bøyleformet løkke i den ene eller begge ender, mirett. Disse etterlater konkave spor i materialet. De fleste modellører bruker i tillegg fingrene. De bruker også modellerstokk- eller pinne. Den er spesielt formet i spissen, og man kan skrape med den.

Modellerskammel: Stativ med vannrett plate som man kan modellere på. Se kavalett.

Monument: Minnesmerke, oftest skulpturalt uformet og av en viss størrelse. Monumenter reises vanligvis i offentlig regi og tjener til å hedre personer eller begivenheter.

Monolitt: Skulptur, søyle, obelisk eller bautastein som er hugget ut av én steinblokk. Gustav Vigeland's skulptur "Monolitten" er hugget ut av én granittblokk.

Motiv: Det emne som kunstneren vil fremstille i kunstverket (skulpturen, tegningen, tresnittet).

Museum: Et sted der kunst- og kulturgjenstander blir oppbevart og som er allment tilgjengelig.

Original: Egenhendig, selvstendig førstegangs fremstilling av et verk av en kunstner. Se også kopi og replikk.

Originalt kunstverk: Det motsatte av en kopi. Det opprinnelige, unike eksemplar av et kunstverk, som i sin helhet er utført av kunstneren.

Original modell: Når en skulptur er ferdig modellert, tas det en gipsavstøpning av den. I avstøpningsprosessen går den modellerte modellen i leire vanligvis tapt, og man står tilbake med en kopi i gips. Denne kalles den originale gipsmodellen, og den danner utgangspunktet for den videre overføringen til mer varige materialer: stein eller bronse. Reproduksjonene av den opprinnelige skulpturen i leire regnes også som originalskulptur.

Pastell: Tegning på papir eller lerret med stifter av tørre farger.

Portrettskulptur: Skulptural fremstilling av ett bestemt menneske uttrykt i relieff, hode, byste eller helfigur.

Prikkhammer: Et slagverktøy med rutete overflate som brukes for å få overflaten på steinen jevn.

Punktering: En metode for måling og mest mulig eksakt overføring av mål fra en tredimensjonal modell i gips, leire, voks til den blokken av stein, tre eller elfenben som

skulpturen skal hugges ut av. Punktering er en mekanisk reproduksjonsteknikk i motsetning til direkte hugging. Man bruker et punkteringsapparat. Det er en flyttbar ramme med tre ben og tre stillbare måleinnretninger som man hele tiden flytter mellom modellen og steinblokken. Gustav Vigelands skulpturer i granitt ble hugget ved hjelp av et slikt punkteringsapparat.

Radering: 1) Den teknikk å risse i en plate med radérnål og ta avtrykk av platen. 2) Det ferdige avtrykk.

Relieff: Skulptur hvor bildene er utført på og springer frem fra en fast bakgrunn.

Replikk: En eksakt gjentakelse av et kunstverk, som egentlig skal lages i samme format og med samme materialer som originalen. En replikk er å betrakte som likeverdig med originalen. Det stilles langt høyere krav til nøyaktig gjengivelse av originalen i en replikk enn i en kopi.

Restaurering: Reparasjon og istandsetting av et kunstverk slik at det fremstår mest mulig i overensstemmelse med den tilstand det hadde da det var nytt.

Skisse: Modell, tegning eller maleri i foreløpig utforming, ofte i redusert målestokk. Skissen presenterer det karakteristiske i det valgte motivet, idéen, ofte uten så mange detaljer.

Skulptur: Alle typer tredimensjonal billedform både figurativ og ikke-figurativ.

Skulptør: Det samme som billedhugger.

Slager: Et slagverktøy som brukes til å slå på meiselen for å hugge stein, tre eller andre harde materialer.

Smijern: Jern som varmes opp i essen og som i glødende og bøyelig tilstand hamres til ønsket form. Som regel smis de enkelte deler hver for seg, og blir så føyd sammen til større helheter. Smijernsteknikken er velkjent fra europeisk middelalder, og den har i senere århundrer særlig blitt nyttet til å lage gitter, beslag, lysarmatur og annen skulptural utsmykning. På 1800-tallet ble smijernet for en stor del utkonkurrert av støpejernsteknikken. Men mange kunstsmeder har likevel holdt teknikken i hevd. Gustav Vigeland etablerte en smie på baksiden av sitt atelier, der hvor Vigeland-museet nå er. Her smidde flere kunstsmeder på Vigelands anvisning blant annet portene til Vigelandsparken.

Statue: En statue er en rundmodellert skulptur som vanligvis fremstiller en hel figur (menneske eller dyr). De fleste skulpturer som defineres som statuer, gjengir et stående menneske, men betegnelsen brukes dessuten, noe misvisende, om fremstillinger av sittende, knestående og eventuelt liggende personer.

Statuett: Betegnelse for liten statue.

Stilisere: Forandre og forvandle en naturform med kunstneriske midler, oftest ved forenkling og skjematisering.

Studie: En foreløpig gjengivelse av motivet eller av en detalj. En studie har normalt mer utpreget ferdigkarakter enn en skisse. Studien fremstiller enten bare en del av eller hele kunstverket.

Støpe: Arbeidsprosess som går ut på å bevare et tredimensjonalt objekt i et mer varig materiale enn leire, voks og lignende. Det negative avtrykket i formen som opprinnelig var fylt av den originale modellen (som det tas avstøpning av), blir erstattet av eller fylles opp med et støpemateriale i fast eller flytende, varm eller kald tilstand (bronse, støpegips, betong, plast, leire, voks). Cire perdue og sandstøping er tradisjonelt de to viktigste støpemetodene for bronse.

Støpeform: Negativt volum som brukes til å lage en positiv avstøpning av gips. En støpeform fremkommer ved at man dekker en skulptur i leire med gips. Når gipsen er stivnet, fjernes den seksjonsvis. Disse gipsseksjonene er hule, beholderlignende former som inneholder negativt avtrykk av den skulpturen, eller deler av den, som de er støpt over. Disse seksjonene, eller delformene, blir så satt sammen. Formene lakkeres innvendig, og et slippmiddel, f.eks. grønnsåpe, strykes på før flytende gips helles i. Når gipsen størkner, tar man formene bort, og man har nå en original gipsavstøpning av den opprinnelige leirfiguren. Foruten gips kan støpeformer være laget av sand, stein, bronse, stål og terrakotta.

Symbol: Tegn eller bilde for å gi abstrakter synlig form.

Torso: Et fragment av en helt eller delvis rundmodellert statue, oftest en antikk statue som er skadd og som for eksempel mangler hode, armer eller deler av bena. Fra og med billedhuggeren August Rodin (1840 - 1917) har betegnelsen torso fått en helt ny betydningsvalør. Rodin modellerte menneskefigurer som etter tradisjonell tankegang er ufullførte. I disse bevisst uførte torsoene aksentueres bruddstedene, dvs. de manglende kroppsdelene.

Tresnitt: Høytrykk tatt fra treplate hvor de partiene som ikke skal avgi farge er skåret bort. Til verktøy brukes forskjellige kniver og jern.

Treskjærer: Person som med kniv og andre redskaper former og skjærer ut ornamentikk på gjenstander av tre. I Norge har treskjæring en lang historie. Treskurden (treskjæringen) på vikingskipene og stavkirkene fra middelalderen er kjente eksempler.

Verksted: Eldre betegnelse for større atelier der mange håndverkere og billedhuggere arbeider under en mesters ledelse.

Versjon: Når en billedhugger fremstiller flere individuelle tolkninger av det samme skulpturale motiv, kalles disse versjoner.